

Grace

Paul Lynch

Vertaald door Lidwien Biekmann
en Tjadine Stheeman

2025 Prometheus Amsterdam

Voor Louise Stembridge, die ons heeft verlaten
Voor Amelie Lynch, die bij ons is gekomen

*Mijn leven is licht, wacht op de doodswind,
Als een veertje op de rug van mijn hand.*

T.S. Eliot

Wie is het die ongestorven het Dodenrijk betreedt?

Dante Alighieri

*De tijd transformeert de harde hoekigheid der feiten tot glanzende
ether.*

Ralph Waldo Emerson

I

Samhain

Heel oktober stromende regen. En in het vroege licht komt haar moeder, haalt haar uit haar slaap, rukt haar weg uit een droom van de wereld. Ze wordt aan haar arm door de kamer gesleurd, de paniek schiet door haar bloed. Niet schreeuwen, denkt ze, niet de anderen wekken, ze mogen Mam zo niet zien. Ze kan toch niks uitbrengen, haar mond is dik, verstomd van schrik, dus is het haar schouder die spreekt. Hij kraakt luid uit protest, het klinkt alsof haar arm verrot is, een tak die met een knal van de boom af knapt. Vanuit een sprakeloosheid komt het besef dat iets in haar vertrouwde wereld is gekanteld.

Ze wordt naar buiten getrokken alsof ze aan haar moeder vastgetuigd zit, haar lijf gebogen als een geknikt akkerwerktuig, haar voeten botte bladen. Bij de deur kiert licht, scherp als een mes. Haar ogen proberen door het duister heen haar moeder te vinden, zien alleen een hand zo bleek als bot die om haar pols geklemd zit. Ze haalt uit met haar vrije vuist, mist, haalt uit naar het donker, naar de medeplichtige lucht, zet haar hie-len schrap. Hard tegen hard gaat het, maar Sarah heeft nu een haast dierlijke wil, een geheime kracht, denkt ze, net als de os van Nealy Ford vlak voordat Nealy hem doodmaakte en vertrok, en nu brandt haar pols in de greep van haar moeder. Ze rolt van haar hielen om naar haar tenen als ze door de deur naar buiten wordt gesleept.

Daar slaat een kou hun tegemoet alsof die daar alleen voor hen op de loer lag, iets dierlijks en gretigs in de dageraad, in de laaghangende, lompe, grijze ochtend. Het is nog geen echt win-

terse kou, al staan de bomen ineengedoken als oude mannen die voor straf ontbloot zijn, en is het land kaal en afwachtend. De bomen hier zijn lijsterbessen, maar zonder lange stam en gracieuze takken. Ze zijn onvolgroeid en knoestig alsof ze in de ondiepe aarde geen voeding konden vinden, belemmerd werden door de immer lage lucht. Daaronder Sarah en haar dochter, dit bleke meisje, veertien, nog met een platte jongensborst, het lange haar losgeraakt zodat haar moeder alleen de tanden in het vertrokken gezicht ziet.

Haar moeder duwt haar op de slachtstronk. Zitten jij, zegt ze.

Even lijkt het alsof zich een onmetelijke stilte opent, de wind die op deze hoogten altijd rusteloos doolt is gaan liggen. De rotsen in de bergen zijn immense tanden, opeengeklemd om te luisteren. In de modderplassen is het meisje getuige van zichzelf, ziet de vrouw grijs en grotesk over haar heen gebogen staan. De betoverde stilte wordt doorbroken, de fladderende vleugelslag van een donkere vogel die over hen heen naar de heuvel schiet. Wat is er met Mam gebeurd toen ik sliep, denkt ze. Wie heeft haar plaats ingenomen? Plotseling ziet ze wat ze diep in haar hart het meest vreest – het botte mes dat haar moeder uit haar rokken haalt. En dan komt uit haar eigen donker het verhaal dat haar broer Colly met grote, serieuze ogen vertelde, het verhaal over een gezin dat zo arm was dat ze het mes in de jongste zetten. Of was het de oudste, denkt ze. Colly, met al zijn verhalen, al zijn gezwets, zweert bij hoog en bij laag dat het waargebeurd is. Hou me niet voor de gek, had ze gezegd. Maar nu weet ze dat het een tot het ander kan leiden en dat iets hier toe heeft geleid.

Ze hoort Sarahs hijgende ademhaling achter zich. Hoort dat de kleintjes de deur op een kier zetten om te gluren. Ze denkt aan het vorige levende wezen dat ze geslacht hebben zien worden, de gans die opwakte in een witte boog toen hij werd nagezeten en de lucht met een schrille kreet verscheurde. De griezelige rust van die vogel met zijn lange hals op de stronk en nu hun zus die net zo stil is, en hetzelfde botte mes waarmee het

toen zo lang duurde. En Boggs die stond af te wachten. Die altijd alles inpikte. Als ze het mes omhoog ziet gaan, wordt ze een dier dat bokt en beukt tegen haar moeder.

Dan komt Colly aanstormen, die kleine beer van een jongen van twaalf, zijn pet valt af, hij schreeuwt zijn zusjes naam. Grace! Ze hoort een verschrikkelijke wanhoop in zijn stem, alsof haar naam niet teloor kan gaan zolang hij hem uitspreekt, er geen kwaad kan gebeuren zolang hij hem laat klinken. Ze voelt een draaiing naar een naderend donker, Colly trekt aan zijn moeder, hij wurmt zijn arm om Sarahs middel tot ze korte metten met hem maakt en hem wegduwt. Ze zegt met bevende stem: Colly, naar binnen. Grace draait zich om en ziet haar broer met een rood gezicht op zijn achterste zitten, ziet het mes in haar moeders hand alsof ze zich ervoor schaamt. Hun ogen ontmoeten elkaar en ze is verbaasd om wat ze niet aan haar moeder ziet – enig teken van waanzin of kwaadaardigheid. Hoort dat ze een brok in haar keel heeft. Hou eens op jij.

Dan gaat Sarah snel te werk, grijpt een vuistvol haar van het meisje om haar porseleinen hals te ontbloten, heft het mes.

Al die dingen die je in een oogwenk inziet. Colly's verhaal klopt dus toch, denkt ze. Het laatste wat je van Mam zult zien is haar schaduw, denkt ze. Neem de herinnering aan dit alles mee, denkt ze. Een snik maakt zich los uit het allerdiepst en zingt zich los.

Wat ze gewaarwordt is de herfst van haar lange haar. Het valt in onmacht, valt neer in glinsterende avondtinten, verweven met het zwakke zonlicht. Ze snikt van de pijn in haar hoofd-huid terwijl de moeder rukt en snijdt. Snikt als het haar in linten neervalt. Ziet sterren achter haar stijf dichtgeknepen ogen. Als ze ze weer opent, is haar moeder om haar heen gelopen. Colly zit op zijn knieën en houdt vuistenvol haar vast. De bitterkoude wind likt aan haar blote nek. Zwijgend reikt ze met haar handen naar wat er over is op haar hoofd, terwijl haar moeder voor haar gaat staan en het mes weer wegstopt in haar rokken. Ze lijkt ontgoocheld, buiten adem, mat en uitgeput, het vel in

haar hals begint te verzakken alsof het alleen kan worden gedragen door een inspanning die ze niet meer kan opbrengen. Haar sleutelbeen is een broche van verbannen schoonheid. Ze laat haar handen op haar zevenmaandse bolling rusten en staalt haar stem.

Dit is wat ze tegen haar dochter zegt: Nu ben jij de sterke.

De scherf van de spiegel fragmenteert de wereld. Grace vangt de wolkomwikkeld zoon en buigt die naar haar voeten. Lange, smalle voeten zijn het, ongeschoeid maar onmiskenbaar de hare – meisjesachtig tener, sierlijk gevormd, vindt ze, en als je het vuil eraf zou wassen zou je onder de nagels een volmaakt rozenroze zien. Ze is trots op haar slanke enkels, die niet zo opgezet zijn als die van Mam. Het knobbelige uitsteeksel van haar knie met het sikkelvormige litteken. Ze draait zich om en kaatst de zoon naar Colly's achterhoofd, de mukkende jongen die rookdampen uit zijn stenen pijpje sputtert. Binnen klinkt het trippelen van snelle voetjes gevolgd door het geluid van een kind dat valt, ze hoort aan het gehuil dat het Bran is, de jongste. Colly mompelt een vloek, komt onhandig overeind als het huilen niet ophoudt. Ze kan het niet opbrengen om haar hoofd te bekijken. Draait de spiegelscherf om en bekijkt het spinrag tussen twee stenen – het web wiegt in een lichte boog op de bries en trilt zacht waardoor het lijkt te leven in het licht. Ze steekt haar vinger uit en haakt het kapot, veegt wat blijft plakken af aan haar versleten rok. Als haar vinger een mes was, zou het zo scherp en puntig zijn als haar haat. Wat ik daar allemaal mee zou doen, denkt ze.

Een beweging bij de deur. Ze draait het spiegeltje en ziet haar moeder naar buiten komen met haar rode omslagdoek die ze over haar schouder slaat, als een visserman die een school daglicht vangt. Sarah trekt een stoel naar het midden van de weg, zucht, gaat met een rood gezicht zitten alsof ze op iemand wacht – op Boggs wacht, denkt Grace – met haar handen rusteloos op haar schoot. Ze zucht weer, gaat dan staan en loopt zonder iets

te zeggen het huis in, komt naar buiten met de essenhouten speld en doet die op haar omslagdoek, gaat weer op de stoel zitten. Niemand durft iets te zeggen als Sarah zo doet, maar Colly en Grace blijven naar haar staren. Ze weet dat Colly een heks in zijn moeder ziet, haar wel kan doodslaan met zijn vuisten. Ze ziet dat haar moeder naar de weg op de heuvel kijkt en ze boort haar blik in de gaten van haar moeders vuilwitte rok, elk gat twee of drie vingers groot. Zoals de rok vanaf het middel naar beneden uitwaaiert als de uitgetrokken plooiën van een accordeon. En dan, heel even, ziet ze haar moeder alsof ze iemand anders is, alsof ze haar in de spiegelscherf kan zien zoals ze werkelijk is – een vrouw die misschien ooit jong is geweest en daar af en toe nog een sprankje van laat zien. Wat maakt deze vijfde zwangerschap haar grauw. En dan verdwijnt dat besef in een flits en klampt Grace zich vast aan haar haat.

Plotseling komt Sarah overeind en grijpt haar rokken samen. Ze loopt de weg op die omhoogleidt naar de pas, haar armen over elkaar, haar lichaam gebogen tegen de zwaarte van de heuvel, tegen de doodse afwezigheid van kleur op het massieve bruin na waar niets goeds groeit, waar het land zwijgt, op de wind na.

Ze weet dat de jongsten in elk opzicht onschuldig zijn, maar toch dragen ze het merkteken van Boggs. Diezelfde felle rode haardos. Een hangende oorlel als een gepolijste munt. Die bulldogneus. Hij heeft al zijn kinderen ermee gebrandmerkt. Vorig jaar zag ze in het dorp twee jongens die precies op de kleintjes leken, van dezelfde leeftijd ook, maar Sarah liep gewoon door alsof ze oogkleppen ophad. Daar denkt Grace aan terwijl ze het smeulende vuur opstookt. Het mos sist en spettert, dan volgen de plakken turf die nog even dapper op de smeulende as liggen alsof ze ertegen opgewassen zijn. Ze geeft de jongsten elk een kroes water, en kijkt toe hoe het vuur zijn vonnis voltrekt. Te lang heeft ze de neergang van haar moeder gadeslagen, haar steeds verder zien wegzakken in een soort innerlijk wintervisioen. Haar ogen gingen dof staan. Dat gebeurde na Boggs'

laatste bezoek. De man zweette, maar gedroeg zich onverstoort. Met zijn achteroverleunende tred. Zijn wilde rode baard alsof die iets koninklijks is. Zoals hij in de kamer zit, aan zijn knokkelhaar draaiend terwijl hij je vastpint met zijn blik. En altijd volgen die gestoorde windhonden hem in huis op de hielen. Telkens als hij er is, gebeurt het weer. Die geluiden 's nachts. Sarahs gesnik. Zelfs overdag, als ze ze allemaal naar buiten stuurt. En toen die keer waarop hij zei dat hij alleen Grace wilde zien in huis en Sarah tegen hem opstond, hem te verstaan gaf dat hij Grace met rust moest laten, maar zodra hij weg was kwam er iets over haar, haar ogen werden donker en wezenloos, zoals die van de os van Nealy Ford toen hij er zo stil als een filosoof bij stond en daarna opeens de wei doorrende alsof hij was geschrokken van het visioen van zijn eigen einde. Dat was voordat Nealy Ford er onaangekondigd vandoor ging, de hut naast hen achterliet, evenals het land dat hij had gekalkt en ontgonnen – weer iemand verdwenen, zei Mam toen.

Ze gaat naar buiten en doet de deur op de klink, gaat naast Colly op de hamerrots zitten. Hij kromt zijn donkere tenen terwijl hij plukjes tabak uit zijn broekzak vist. Ze liggen als vraagtekens in zijn hand. Zijn ogen zijn nog steeds woedend half toegeknepen. Hij stopt de pijp met zijn duim, vloekt hard en glijdt van het rotsblok. Even later komt hij terug met de aangestoken pijp, aan zijn hand bungelt een kapotte paraplu. Ze kijkt naar de weg of haar moeder er al aankomt, trekt haar rok over haar voeten en houdt haar hand boven haar ogen. De onzekerheid maakt haar misselijk, alsof er in haar binnenste langzaam een touw wordt geknoopt. Colly zit naast haar, de pijp hangt aan zijn mond. Hij probeert de paraplu met een touwtje te repareren, maar het mechanisme is kapot. Ze voelt zijn onderzoekende blik, alsof ze zichzelf kan zien. Zo ongemakkelijk als ze erbij zit, met de kin op de knieën. De rare vorm van haar hoofd en zo vreemd als haar oren nu zijn. De schaamte die ze niet kan verbergen voor wat haar is aangedaan. Voor haar ontnomen schoonheid. Ik zie eruit als een misbaksel, denkt ze. Een erbar-

melijke mok met blauwe ogen. Een ketel met twee grote rare oren als handvatten.

Ze draait zich om en ziet dat hij kijkt. Wat? zegt ze.

Kom op, rattenkop, wat kan jou dat ouwe krengh nou schelen.

Ze voelt aan haar hoofd. Als iemand alleen maar naar me kijkt schaam ik me al.

Mijn kop doet zeer, zegt ze, ik bevries zowat. En niemand ziet me nu nog staan.

Hij doet zijn pet af en geeft die aan haar. Hier, zet maar op. Ik voel toch niks van de kou. Hij grijnst breeduit als ze hem opzet. *Hieie!* Nu lijk je op mij. Da's niet zo erg, toch?

Ze kijkt in de spiegelscherf en ziet dat het zachte onder haar ogen dik is geworden. Voelt aan de bloedkorst boven haar linker oor. Ze zet de pet recht maar haar oren eronder zijn enorm. Ze lacht geforceerd. Ze heeft me precies op jou laten lijken met die grote flaporen van je, zegt ze.

Hij trekt een zogenaamd boos gezicht. Donder op, kale geit.

Ze zitten in een gemoedelijke stilte te kijken naar de schaduw die over het land trekt, een enorme wolk zweeft laag als een gewichtsloze berg voorbij. Nietig zitten ze tegen de achtergrond van de kloof tussen aarde en lucht en proberen te zien wat daar stil en verborgen ligt. In het lijnenspel van een boom zingt een merel en ze bedenkt dat hij voor haar zingt. In de vlucht van die vogel zal ze een voorteken zien. Ze denkt aan Sarahs achterneef, die ze de Beuker noemen, de smid onder aan de heuvel. Aan wat hij had gezegd. Dat dit gevaarlijke tijden zijn, Grace. Dat het kikkers regende in Glásan en dat soort dingen en dat de *lumper*-aardappelen daardoor verpest werden. Een teken van de *pooka*, zei hij. Ze weet dat de mannen van de grote huizen in het lagergelegen land zich na de mislukte oogst gewapend hadden om hun schaarse opbrengst te bewaken. Dat Sarah zich daarover opwindt ook al zijn Colly en zij er heel goed in om nog wat bij elkaar te scharrelen. Wat een raar jaar is het, denkt ze, de regen en de stormen hebben de zomer veranderd in de winter, daarna kwam de warme septembermaand met die putlucht van de ak-

kers. En nu in oktober de stromende regen. Bijbelse regen, en alles gaat dood. Dit is de eerste droge ochtend in weken.

Weet jij waar Mam naartoe is, Colly?

Kan mij dat nou schelen.

Hij heeft een blos op zijn wangen die nooit verbleekt. Hij is altijd aan het nadenken, met dingen aan het knutselen. Pas nog zijn vogelvallen, maar daar heeft Sarah hem een uitbrander om gegeven – die ga jij niet eten, geen sprake van. Maar Grace weet dat hij er toch een of twee heeft opgegeten, vieze kraaien waarschijnlijk. Ze heeft de verkoolde botjes in de haard zien liggen. Wij tweeën zijn uit hetzelfde hout gesneden, denkt ze, we zijn anders dan de jongsten, en nu hebben we ook hetzelfde gezicht.

Ze kijkt op om te zien wat de vogel voorspelt, maar hij is weg en laat een raadsel achter. En dan komt het in haar op, het antwoord dat zo duidelijk is dat ze ervan schrikt. Ze fluistert het tegen zichzelf, steeds opnieuw. Niet hardop zeggen, denkt ze.

Trouwens, waarom deed Mam dat in vredesnaam? Alsof ze jou sterk kan maken door je haar af te snijden. Dat was toch Samson die daar juist door werd verzwakt?

Hij heeft het nog niet door, denkt ze. Misschien maar goed ook.

Iedereen in de buurt weet dat ik de sterkste ben. Kijk maar. Hij rolt zijn mouw op, balt zijn vuist en spant zijn schriële biceps. Dat is nog eens kracht.

Colly, je bent twaalf.

Ze ziet dat hij een te diepe haal van zijn pijp neemt en uit alle macht probeert niet te gaan hoesten. Ze kan wel janken omdat haar hoofd zeer doet van de kou, en omdat ze vanbinnen met stomheid is geslagen. Om wat er te gebeuren staat en zonder haar toestemming is bepaald. In plaats daarvan lacht ze naar hem.

Kijk eens, zegt hij. Hij zuigt, tuit zijn lippen, steekt zijn tong door een mondvul rook en blaast uit. Wat eruit komt zijn geen rookkringetjes maar kleine grijze pluimpjes. Zie je?

Zie je wat?

Hij gaat over op gefluister. Volgens mij heeft Mam de *tunnies*.
De wat?

De *tunnies*.

Wat zijn dat?

Die kruipen in je lichaam en eten je hersenen op en dan raak je helemaal in de war.

Van wie heb je dat gehoord?

Van een of andere kerel.

Hij zwijgt. Dan vraagt hij, denk jij dat Mam voor altijd weg is?

Ze komt wel terug, denkt ze, en wat dan nog?

Volgens mij hebben de *tunnies* haar goed te pakken. Volgens mij is dat ouwe kreng voorgoed naar de bliksem.

Ze kijkt hem aan en ziet in zijn ogen een angst die hij probeert te verbergen. Ze zou jullie nooit in de steek laten, zegt ze.

Hij zuigt nadenkend aan zijn pijp. Ik kan ook best voor mezelf zorgen.

Heb je het niet door? vraagt ze. Boggs komt terug. Ik weet het zeker, zoals ik zeker weet dat de avond valt. Daarom is ze bang. Daarom doet ze zo raar. We hebben niks voor hem. Door die verrotte oogst. Ze weet gewoon niet wat ze moet beginnen.

Ze maakt een vinger nat en steekt die onder haar pet, wrijft over het opdrogende bloed.

Ik weet wel hoe het komt, zegt Colly. Het komt door hoe Boggs naar jou kijkt.

Ze laat zich van de rots glijden en smeert het bloed eraan af. Kom mee, zegt ze. We moeten eten gaan zoeken.

Wacht even. Zijn hand op zijn kin als een man in een jongenslichaam, altijd iets uitpuzzelend. Ik ben zo rond als een taart maar toch eet ik nooit, ik ben vanbinnen leeg maar ik word tien keer zo groot, rara wat ben ik?

Die heb je ons vorige week ook al gevraagd.

Hoe kan dat nou? zegt hij. Ik heb 'm net pas verzonnen.

Colly!

Wat?

Ze wil dat ik wegga.

Ze staat in de schaduw naar haar moeder uit te kijken, de kruipende zon tekent vreemde kleuren in de verte. Het land is menigvuldig geworden, strekt zich uit in allerlei duistere vormen, schaduwen die reiken en verteren en oplossen in het ene grote donker alsof alles voor dat waarheidsdonker alleen maar spel was. De lage wind laat als een snuffelend dier ongezien het gras buigen. Die wind vergezelt haar al haar hele leven hier, in Blackmountain, met de rotsachtige bergweg die wordt gebruikt door reizigers, handelaren, veedrijvers die dieren naar de *townlands* aan zee brengen, of door boeren die karren met aardappelen vervoerden voordat die zwart en slijmerig werden in de grond. Mannen die een maaltje kwamen halen en soms bleven overnachten als ze nog laat onderweg waren, soms een muntstuk betaalden maar meestal iets te ruilen hadden. De laatste tijd zijn er maar weinig reizigers en de enkeling die hier langskomt heeft niets te eten bij zich. Als er nu iemand aanklopt, is dat meestal een bedelaar.

Ze ziet haar moeders silhouet naderen over de pas en gaat vlug naar binnen. Colly zit op de kruk over het vergeelde sommenboek gebogen. De jongsten liggen tegen elkaar aan op het stro. De oudste, Finbar, draait touw van Brans haar tot de kleine begint te jengelen, en dan tilt Grace hem tegen haar schouder. Ze sust hem en de kaars naast Colly flakkert alsof er iets onzichtbaars is binnengekomen, maar er was al iets ongeziens binnengekomen, denkt ze. Het is gaan zitten en heeft in geheimtaal met Mam gepraat en nu moet jij de gevolgen dragen. Voetstappen, Grace draait zich om en ziet Sarah onheilszwanger tussen de deurposten staan, mopperend over haar voeten. Wat houdt ze daar vast.

Hie! Colly gooit zijn boek neer en springt op van de kruk.

Niet kijken, waag het niet, zegt Sarah.

Ze draait zich om, pakt het mes, en stroopt langzaam het vel van de haas, de kinderen kijken ademloos toe. Ze stopt hem in de pan, giet er water bij en hangt hem boven het vuur. Dan neemt ze de kan mee naar buiten, wast haar handen en koelt

haar voeten met water. Colly doet alsof hij weer in het boek kijkt maar gluipt naar het vlees alsof dat uit de pan terug in het vel kan springen en er als een haas vandoor kan gaan. Grace zit over haar hoofd te wrijven, maar Colly let daar niet op. Ze vindt het nog steeds vreemd voelen, die kale kop. Het haar in plukjes, als graspollen. Haar als dennennaalden. Haar als de sleedoorn beroofd van zijn bessen. Ze denkt aan hoe de haas er gevild en zonder kop uitzag, glinsterend en roze als tandvlees. De glimmende ingewanden alsof het mysterie van wat het tot leven bracht daarin als een openbaring glansde. Dan komt een schrikwekkende gedachte in haar op. Wat heeft Mam hiervoor geruild? Ze bekijkt haar nauwlettend. We hebben wat hederik geplukt toen je weg was, vertelt ze. Gestoofd met een paar brandnetels en water.

Sarah gaat zitten en wenkt Bran. Ze opent haar kleren, ontbloomt haar hangende borst en legt het kind aan. Mijn voeten zijn kapot, zegt ze. Geef me die driepoot eens aan voor mijn voeten.

Het kind hapt aan maar kan geen melk krijgen.

Het water loopt hun in de mond door de vleesgeur die ze kunnen proeven. Ze probeert te bedenken wanneer ze voor het laatst vlees heeft gehad. Ze denkt aan de loodsmak van haar spuug. Aan de man met het wolfsgezicht die verhalen vertelde bij het vuur, en binnen twee houtduiven vol hagel ophing. Hij vertelde dat hij was grootgebracht door wolven en dat hij kon blaffen voordat hij kon praten. Hij begon tegen het dak te keffen, sprong rond en wapperde met zijn ellebogen. Mam zei dat hij stil moest zijn, straks maak je de kleintjes wakker. Zoals zijn ogen glommen onder het vertellen alsof zijn verhalen niet zomaar waargebeurd waren, maar hij ze zelf had meegemaakt. Daarna werd hij rustiger, hij dook als een dier ineen toen hij het verhaal over zijn geboorte vertelde. Ik ben Cormac mac Airt, zei hij, en ik ben in het bos gevonden door een wolf. Daar was ik achtergelaten door een moeder die me niet wilde. De wolven hebben me grootgebracht als een van de hunne, 't is heus waar.

Ze leerden me om met mijn tong water te slobberen uit de rivier. Ik deed alles op de wolvenmanier maar later waren ze niet meer erg van mij onder de indruk toen ze zagen dat ik rechtop ging staan om te pissen als een man. Daar moest iedereen om lachen, maar Colly keek die man de hele tijd raar aan. Cormac mac Airt is niet uw echte naam, zei hij. Dat was een koning in de Middeleeuwen. U bent Peter Crossan. En de wolven waren in Ierland allang uitgestorven toen u nog niet eens geboren was, 't is heus waar.

Wat had ze graag gewild dat Colly zijn kop hield. Wolfman klauwde met zijn ogen naar Colly. Pas jij maar op, *buachalán*. Als je te veel weet groeit er een boom uit je nek.

Twee dagen later kwam Boggs op bezoek.

Alle ogen aan tafel zijn gericht op Sarah als ze het vlees in een kom schept. Colly's ellebogen staan verder uit elkaar, met zijn ogen verslindt hij het vlees. Hij duwt zijn zus opzij als Sarah met de kom naar de tafel komt. Ze schuift hem naar Grace toe. Colly steekt zijn hand naar de kom uit, maar Sarah geeft hem een snelle pets om de oren. Stilzitten jij, zegt ze.

Ze praat tegen haar dochter. Dit is allemaal voor jou.

Grace kijkt verbluft.

Alles opeten jij.

Haar maag krimpt ineem alsof ze misselijk is. Verbazing en verwarring staan in haar ogen als ze haar moeder aanstaart, en Colly, en de jongsten. Ze kijkt weer naar het vlees en schuift de kom naar het midden van de tafel.

De anderen hebben ook honger, zegt ze.

Sarah schuift de kom terug. Ik heb dit vlees speciaal voor jou gehaald.

Ik hoef het niet. Hier, Colly, neem jij het maar in mijn plaats.

Ze ziet de hand niet die vanuit het donker toeslaat, haar wang doet gloeien. Ze sluit haar ogen tot het vuur achter haar oogleden dooft. Sarah begint te schreeuwen. Je bent net je vader. Net zo koppig. Dan wordt haar stem zachter, trilt. Je moest eens

weten wat ik heb doorstaan om dit te krijgen. Je eet het op. Tot het laatste stukje. En wat je niet op krijgt neem je mee.

Zoute tranen in haar mond geven smaak aan het vlees dat ze met haar vingers opeet, een hemelse smaak, al kan ze er niet van genieten. Ze hoort alleen wat haar moeder heeft gezegd, ze wil vragen wat ze bedoelt, al weet ze dat in haar hart best. Colly is stil geworden, zijn ogen woedend halfdicht geknepen. Ze eet tot ze niet meer kan en schuift de kom naar het midden van de tafel.

Ik ben misselijk. Ik word er misselijk van. Laat de anderen ook wat nemen.

Wat er over is neem je mee. Van vlees word je sterk en dat zul je nodig hebben.

Sarah doet een stap naar achteren, bij de tafel vandaan, Bran hangt aan haar arm. Ze wijst op Colly en Finbar. Kijk eens goed, Grace. Kijk eens heel goed naar hun gezicht. De oogst is mislukt, dat weet je. Ik heb het overal geprobeerd, maar niemand geeft nog aalmoezen. Ik loop op alle dagen. Jij moet nu de verantwoordelijkheid dragen. Je moet werk zoeken en werken als een man, want een meisje van jouw leeftijd krijgt alleen minderwaardig werk. Kom dan na een jaar weer terug, met een volle beurs. Op dit vlees kun je een goede start maken.

De woorden van haar moeder klinken haar als een vreemde taal in de oren. De omvang van de wereld die ze kent, is ineens oneindig groot geworden, strekt zich voorbij haar bevattingsvermogen uit, alsof de heuvels en dalen worden geëffend en er een plotselinge en onomkeerbare horizon opdoemt. Ze wil haar moeder niet in de ogen kijken, ze probeert niet te huilen, maar huilt toch. Ze kijkt de tafel rond, ziet hoe de jongsten haar aanstaren, ziet wat in Colly's ogen te lezen staat, het wit van al hun ogen en wie ze achter dat wit zijn en wat er op de loer ligt voor wie ze zijn, het gevaar dat ze al vreesde is dan eindelijk uitgesproken, het is in de kamer toegelaten en zit grijnzend tussen hen in.